

3.2010

Tahkokiven kunnostus

Maatilojen ullakoilla ja ulkovarastoissa saattaa lojua paljonkin vanhoja työvälineitä, jotka on hylätty tarpeettomina tai rikkiinäisinä. Meidänkin tilaltamme näitä työvälineitä löytyy, ja näinä vuosina olemme ryhtyneet kunnostamaan ja ottamaan joitakin niistä uudelleen käyttöön. Omavaraistaloudessa ei kuitenkaan ole aina järkevää ottaa käyttöön tavanomaisen maatalouden työvälineitä. Esimerkiksi tahkokiven suhteen pienessä taloudessa hiottavia työkaluja saattaa olla niin vähän, että ne hioo helposti käsinkin ja vähän työkäytössä olevalla tavaralla on taipumus tukkia arvokasta varastotilaa.

Tahkokiven kunnostamiseen meni aikaa neljä päivää. Rakentamiseen käytetyt laudanpätkät eivät olleet itse tehtyjä. Tämän muistaminen kuuluu kokonaisvaltaiseen energiatietoiseen rakentamiseen. Meillä on tiedossa laajempi rakennushanke, joten arvelimme tahkon maksavan itsensä takaisin.

Tahkokiven valmistelu

Tahkokiven tasapainottamista kannattaa valmistella ajatuksellisesti hyvin, sillä työ määrä on suuri ja tarkkuudella on todella merkitystä.

Meidän tahkokivemme keskellä oli neliskulmainen reikä akselia varten. Se oli kuitenkin epätarkka ja sen lisäksi tahko oli käytössä kulunut epätasaisesti. Ensimmäiseksi akseli piti sovittaa kiekkomassan keskipisteeseen hyvin tarkasti, ja se vaatii huolellista työtä. Ensin määriteltiin keskipiste, jonka suhteen täytyi ottaa huomioon epätasainen kuluminen. Alustava kiinnitys tapahtui puupalikan avulla, joka piteli akselia jotakuinkin paikallaan. Akselia kiilattiin yhä tiukemmin koko ajan huolehtimalla siitä, että akseli todella menee 90 asteen kulmassa hiomakiven läpi. Akseli on putkirautaa, mutta se voisi olla puutakin. Putkirautaan oli porattu kaksi reikää, joiden läpi lyötiin nauvoja estämään akselin pyörähtäminen tahkokiven sisällä. Nämä naulat oli suunnattu tahkokiven neliskulmaisen reiän kulmiin.

Vedenpitävä astia ala-osana

Tahkokivi on pidettävä kosteana hiottaessa, joten tahkokiven alaosa on vedenpitävä astia. Astian laudat on upotettu toisiinsa uriin, jotka turpoavat kiinni veden vaikutuksesta ja tiivistävät sen vedenpitäväksi. Vedenpitävän puuastian tekeminen on hyvin tarkkaa työtä, jossa pitää ottaa huomioon puun luontainen taipuminen sen joutuessa veden kanssa kosketuksiin. Kostuessaan lauta kaartuu päinvastaiseen suuntaan kuin vuosirenkaiden muodostama ympyräkuvio. Tätä ominaisuutta on esimerkiksi hyödynnetty korvoissa, joissa sydänpuu näyttää ulospäin. Silloin kimpilaudat kaartuvat sisäänpäin tiivistäen lautojen välit. Pyöreä astia on helpompi tehdä vedenpitäväksi, sillä se turpoaa ulospäin vanteita vasten, jotka pitävät astian koossa. Tahkokiven astia ei ole pyöreä, joten saumojen pitävyyttä on hyvä varmistaa tekemällä viistot laudat, jotka kiilojen kautta puristavat sivut yhteen. Näin sivuihin upotetut pohjalaudat pysyvät tiukasti paikoillaan.

Tahkokiveä kannatteleva yläosa

Erillinen puinen yläosa kannattelee tahkokiveä astiassa. Akseli menee rasvatusta puusta läpi ja se toimii riittävän hyvin laakerina. Puinen akseli olisi myös mahdollinen, sillä laakerissa hankautuessaan kovasta puusta tehty akseli kestää yllättävän pitkään. Puisen akselin ongelmana on tahkokiven paino, joka pysähtyneenä vääntää akselia pikkuhiljaa. Puuakselia käytettäessä tahkokivi pitää ottaa pois roikkumasta silloin kun se ei ole käytössä.

Yläosan molemmissa päädyissä on käännettävät puuosat tahkoa vasten, jotka auttavat pitämään hiomakulmaa tarkkana.

Tahkokiven pyörittäminen

Akselin päässä on kampi, joten hiomakiveä voi pyörittää kädellä. On kuitenkin parempi kiinnittää kampeen naru, joka on kiinni lattialla olevassa laudassa. Lauta toimii polkimena, ja tahkoa voi pyörittää yksinkin. Polkiessa kädet ovat vapaina hiomiseen. Tahkossa ei ole erillistä jalustaa, mikä säästää tilaa. Tahkon voi asettaa pöydän päälle silloin kun sitä tarvitaan. Alaosan astiaa on hyvä turvottaa vedessä noin puoli tuntia ennen käyttöä, jotta se turpoaisi vedenpitäväksi. Käytön jälkeen astia tyhjenetään vedestä ja astia ja tahkokivi jätetään kuivumaan. Kiveä ei saa jättää veteen seisomaan.

Maria Dorff

Valmiiksi kiilattu akseli nauloineen.

Valmis tahko.

Vedenpitävä ala-osa ja tahkokiveä kannatteleva yläosa

Taltan teroitus

Urat pitävät ala-osan astiaa koossa.